

Кривчик Г.Г. Школа професора Пойди // Питання аграрної історії України. Матеріали дванадцятих наукових читань, присвячених пам'яті Д.П. Пойди: Зб.наук.пр. – Д.: ПФ.Стандарт-Сервіс, 2018. – С. 13 -20.

УДК 001(894)

Г.Г. Кривчик

*Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*

ШКОЛА ПРОФЕСОРА ПОЙДИ

Присвячується моєму Вчителю, професору Д.П. Пойді як видатному педагогу і наставнику, керівнику кафедри вітчизняної історії, самобутній і непересічній особистості, чудовій людині, а також моїм колегам і друзям - його учням і оточенню 1970-1980-х рр.

Ключові слова: вчений-аграрник, мудрість, людяність, скромність, дух творчості.

Посвящается моему Учителю, профессору Д.П. Пойде как выдающемуся педагогу и наставнику, руководителю кафедры отечественной истории, самобытной и неординарной личности, замечательному человеку, а также моим коллегам и друзьям, его ученикам и окружению 1970-1980-х гг.

Ключевые слова: ученый-аграрник, мудрость, человечность, скромность, дух творчества.

Abstract. Article is dedicated to my Teacher, Professor D.P. Pojda as an outstanding teacher and mentor, the head of the department of national history, a distinctive and outstanding personality, a wonderful person, as well as to my colleagues and friends, his students and the environment of 1970-1980's.

Keywords: scientist-agrarian, wisdom, humanity, modesty, spirit of creativity.

Відверто кажучи, учених, у науковому доробку яких нараховується півтори сотні найменувань, не так вже мало. Набагато менше таких, як Дмитро Павлович Пойда, який, окрім іншого, створив відому в країні та за її межами наукову школу вчених-аграрників, підготував понад двох десятків кандидатів наук, третина яких потім захистила докторські дисертації, стали професорами [3]. Аніскільки не принижуючи вагомий внесок знаного вченого в історичну науку, осмілюсь стверджувати, що саме на науково-педагогчній ниві найбільшою мірою розкрився видатний талант і високі людські якості доктора історичних наук, професора Д.П. Пойди. Цей факт поряд з іншими відображений у низці публікацій, що присвячені життєвому й творчому шляху Д.П. Пойди. Серед яких стаття Ю.А. Пінчука і О.В. Яся в Енциклопедії історії України [2], біографічні нариси Г.К. Швидько [4], М.П. Ковальського і В.В. Іваненка [1] та ін.

Однак, на мій погляд, досі дещо бракує спогадів про Д.П. Пойду як про цікаву, непересічну особистість, що виховувала своїх учнів, колег, підлеглих не вказівками, а своїм життєвим прикладом, своїм ставленням до роботи і людей. Немає майже нічого про колектив кафедри вітчизняної історії (СРСР і УРСР), яку створив і безперервно очолював Д.П. Пойда понад два десятиліття (1965-1986 рр.)

У ДНУ я навчався заочно в 1971-1977 рр., коли, як сказано вище, професор Д.П. Пойда завідував кафедрою вітчизняної історії (СРСР та УРСР). Однак так сталося, що познайомитися з ним особисто мені довелося лише після отримання диплому про вищу освіту.

Адже, навчаючись на історичному факультеті, спеціалізувався по іншій кафедрі – всесвітньої історії. Природно, що й свою дипломну роботу – «Політика англійських лібералів у останній третині ХІХ ст.» – писав на цій кафедрі під керівництвом молодого й талановитого викладачки – Наталії Василівни Бочарової. Отримав диплом «з відзнакою».

Здавалося б, мав усі підстави розраховувати на аспірантуру при цій кафедрі. Проте коли ми з моїм науковим керівником звернулися з відповідною пропозицією до завідувача цієї кафедри, він категорично відмовив під надуманими причинами. Мовляв, Ви знаєте англійську мову, займалися історією Англії, а у нас в основному спеціалізуються по Німеччині; для того, щоб навчатися в аспірантурі, потрібно негайно перевезти й дружину до Дніпропетровська тощо. І тоді мій науковий керівник, якому, до речі, безкінечно вдячний за це, познайомила мене з професором Дмитром Павловичем Пойдою. Адже, як було загальновідомо, для того, щоб стати його аспірантом, не потребувалися ні «блат», ні інші подібні чинники. Були б тільки здібності, жага до знань, любов до історії та здатність до напруженої праці. Мені й досі прикро, що не довелося зустрітися з Дмитром Павловичем раніше. Чому моє навчання припало саме на той період, коли з цієї кафедри пішли на підвищення люди, що становили основу кафедри, наприклад, професор Д. С. Шелест, а такі викладачі й вчені, як майбутні доктори наук, професори В.Г. Городяненко, В.В. Іваненко, Г.К. Швидько, що згодом стали докторами

історичних наук, професорами, досвідченими наставниками, тоді лише починали оволодівати науково-педагогічною майстерністю.

Так чи інакше, але я був нескінченно вражений першою зустріччю з Дмитром Павловичем Пойдою. Не можна не оцінити його мудрість, людяність, вміння вислухати і зрозуміти молоду людину, бажання допомогти їй, підтримати її у щирому прагненні займатися історичною наукою. Стосунки Дмитра Павловича зі своїми вихованцями-аспірантами виходили за межі формальних. Це були майже родинні стосунки.

Щоб бути конкретним, наведу хоча б таку деталь: Дмитро Павлович відразу спитав, які у мене інтереси поза навчанням, які книжки люблю читати, що думаю з приводу деяких подій у світі й у державі, хто мої батьки, дружина, скільки їм років, як їх звать, де працюють, хто за фахом тощо. Причому відчувалося, що це не просто ритуальне опитування, а прояв справжнього інтересу до молодої людини, якій він має передавати свої знання. Забігаючи наперед відзначу, що й у майбутньому Дмитро Павлович постійно цікавився, як живуть мої близькі й кожного разу просив мене передати від нього їм низький уклін й побажання міцного здоров'я. Окреме вітання передавав моєму батькові, з яким подружився, коли випадково, ще не будучи знайомими, вони зустрілися в санаторії «Пуща-Водиця» для ветеранів Великої Вітчизняної війни. Та ще й, знову геть випадково, опинилися за одним столом у їдальні. Очевидно, колишнім фронтовикам було про що поговорити і про що згадати. Зі слів мого батька, Дмитро Павлович був чудовим співбесідником, але, надзвичайно скромною людиною, не гребував спілкуванням з простими людьми, не соромився свого селянського походження, а коли у нього запитали про походження його прізвища, з усмішкою відповів, що його родовід йде від якогось сільського бідного невдахи, гульця й непосидька.

Вступні екзамени до аспірантури склав без особливих зусиль, адже мав ґрунтовні знання: в ті часи вчитися заочно не означало вчитися абияк, тільки заради отримання диплому, як зараз. Став аспірантом кафедри історії СРСР і УРСР. Тема моєї дисертаційної роботи – «Всенародне піклування про зміцнення й розвиток сільської загальноосвітньої школи в умовах розвинутого

соціалізму. 1996 – 1976 рр.», хоча й відповідала певною мірою аграрній тематиці, але не зовсім співпадала з науковими уподобаннями мого наукового керівника, який був знаним в Україні істориком-аграрником, але досліджував аграрні відносини у ХІХ ст. Тож якихось конкретних порад від нього не варто було очікувати. Однак щодо підходів до дослідницької роботи, методології дослідження, формування завдань роботи, загальних принципів побудови наукового письмового твору тощо, допомога наукового керівника своїм аспірантам, і, зокрема, мені, була досить відчутною. Причому Дмитро Павлович ніколи не був багатослівним у своїх оцінках моїх опусів. Пригадую його зауваження щодо моєї першої наукової статті: «Не вистачає цілеспрямованості», – і мені відразу стало зрозуміло, яким чином слід переробити статтю.

Дмитро Павлович вірив у своїх аспірантів, довіряв їм, ніколи не чіплявся до дрібниць, не заважав дрібною опікою, не влаштовував формальних обговорень окремих розділів і параграфів дисертацій, як зазвичай було прийнято на деяких кафедрах. Він передусім прагнув створити на кафедрі дух творчості, серйозного ставлення до науки, формував здорову конкуренцію між викладачами й аспірантами. І це давало позитивні результати. Більшість його аспірантів захищали дисертації у визначений термін або достроково. Зокрема, захист моєї дисертації відбувся через 2,5 роки навчання в аспірантурі – в червні 1980 р., після чого я був зарахований на посаду викладача кафедри, на якій працював до жовтня 1987 р., щоправда, з дворічною перервою (1983/1984 – 1984/1985 н.р.), коли був заступником завідувача ідеологічного відділу міськкому партії.

Під час навчання в аспірантурі спілкування аспірантів з викладацьким колективом кафедри було дуже обмеженим. Лише ставши членом цього колективу, ближче познайомився зі своїми більш досвідченими колегами. Усі вони багато чого перейняли від керівника кафедри. Однак кожний з них був особистістю. У кожного можна багато чому навчитися.

Доцент В. В. Крутіков (згодом доктор історичних наук, професор). Свій предмет знав досконало, мав блискучу пам'ять, міг читати всі лекції без

конспекту, свято вірив у те, що досліджувана ним проблема розвитку капіталістичних відносин на Півдні Росії на початку XX ст. є найбільш актуальною проблемою у вітчизняній історіографії. Багато читав, слідкував за всіма новинками наукової й художньої літератури. Ще від нього можна було отримати найдетальнішу інформацію щодо футбольних і хокейних матчів. Водночас до будь-якої громадської роботи, партійних доручень, які в радянські часи були обов'язковим неоплачуваним додатком до професійної діяльності, ставився зневажливо, всіляко ухилявся від неї. До студентів виявляв надзвичайну вимогливість і мало цікавився їх думкою щодо цього. Студентів, яким пощастило скласти йому іспит на «відмінно», було вкрай мало.

Доцент В. І. Михайлова. Протягом багатьох років вона виконувала роль «кафедральної матусі». Будучи партгрупоргом кафедри, організовувала життєдіяльність кафедри. Була вимогливою, але водночас чуйною до своїх колег. Знала про всіх усе. Сама блискуче читала лекції з історії Стародавньої Русі й прагнула передати «ази» педагогічної майстерності молодшим колегам.

Доцент Т. Д. Липовська. Мені особливо запам'яталася тим, яку велику увагу приділяла вона індивідуальній роботі зі студентами. Завжди була в колі студентів, які її буквально обожнювали. Писати курсові й дипломні роботи прагнули писати під її керівництвом найсильніші студенти. Серед них – майбутній аспірант Д.П. Пойди, згодом доктор історичних наук Анатолій Бойко.

Доцент М. Я. Білан. Без нього, мабуть, кафедра була б зовсім іншою, ніж вона була. Коли він входив до приміщення, відразу опинявся в центрі уваги. Розповідав якісь цікаві історії, ділився своїми враженнями від прочитаної книги чи останнього кінофільму. Був визнаним знавцем історії радянської армії й флоту. Відповідав на всілякі запитання колег. Однак найчастіше на запитання: «Ну коли ж ти врешті-решт одружишся?». Був великим шанувальником жіночої краси, та так і залишився неодруженим до кінця життя.

Старший викладач, а згодом доцент, професор Г. К. Швидько. Пам'ятаю, що над своєю кандидатською дисертацією вона працювала дуже важко, довго не могла вийти на її захист, з приводу чого я їй по-людськи співчував. Чи то її

тема – з історії козацтва – в радянські часи комусь не здавалася актуальною, чи вона не могла знайти підхід до деяких «корифеїв історичної науки», чи сама поставила перед собою занадто високу планку – не знаю. Але я дуже радів за Ганну Кирилівну, коли вона врешті-решт успішно «захистилася». Бажав їй подальших успіхів у науковій творчості. І, мабуть, ці побажання були таки щирими – дистанція від кандидатської до докторської дисертації у неї стала надзвичайно короткою. Цілком заслужено вона стала одним з найбільш поважних учених-істориків у країні, доктором історичних наук, професором, написала чимало наукових і методичних праць, стала автором популярного шкільного підручника.

Серед колег мого віку найбільш тісні дружні стосунки мене зв'язували з Володимиром Івановичем Костенком. Дружили, як то кажуть, сім'ями. І цією дружбою я пишався. Ще б пак! Ще до свого вступу до аспірантури читав про нього нарис у «Комсомольській правді» як про лауреата премії АН СРСР за кращу студентську наукову роботу. Проте, як виявилось, Володя аніскільки не хворів на «зіркову хворобу». Був великим працелюбом і в науковій археологічній царині, й на керівних посадах, й у приватному житті. Вмів товаришувати, цінував дружбу, вибачав недоліки інших, любив жарти й не ображався на розіграші. Мав великий хист до громадської діяльності. Був секретарем партбюро історичного факультету, згодом – заступником декана факультету. Не можу не нагадати про ту величезну роль, яку він відіграв у житті факультету. Зокрема, тоді, коли в 1983 р. ректор університету академік В. І. Моссаковський з невідомих причин вирішив скоротити на чверть набір студентів на історичний факультет, що мало б укрαι негативні наслідки: ліквідацію деяких науково-історичних напрямів, утворення дефіциту вчителів-істориків у загальноосвітніх школах і викладачів на суспільних кафедрах у вишах, крім того, започаткувало б процес дегуманітаризації класичного університету й перетворення його на великий політехнічний інститут тощо. Коли з'ясувалося, що ані декан, ані провідні вчені факультету не в змозі сперечатися з ректором, Володя Костенко через голову декана й ректора звернувся до самого генерального секретаря ЦК КПРС К. У. Черненко про

загрозу, що нависла над нашим факультетом. Як результат – помилкове рішення ректора було скасовано, але сам автор листа потрапив у немилість до керівництва університету. Проте за нового ректора В. І. Костенко стане фундатором кафедри історії України, яка відпаростилася від кафедри історії СРСР й УРСР. Він напише низку цікавих праць з історії сарматів, буде дуже близький до завершення роботи над докторською дисертацією, подаватиме великі надії як провідний фахівець у своїй галузі. Якби тільки не його трагічна й передчасна смерть у 1996 р. – йому невдало прооперували гланди...

Попри свій молодий вік, уже в ті роки одним з провідних доцентів кафедри й факультету був Валентин Васильович Іваненко. Одночасно він був заступником декана факультету (до Костенка). Увесь час був у клопотах, ніколи не сидів на одному місці, навіть пересувався не пішки, а якимось бігом, нагнувши голову... Важко зрозуміти, коли ж він займався наукою, а він таки займався, й займався досить плідно й успішно. Був надзвичайно емоційним, іноді гарячкуватим, категоричним у своєму ставленні до людей і водночас надзвичайно життєрадісним, бадьорим. Мав особливе почуття гумору, вмів розсмішити людей дотепним жартом, гострим словом, був душею будь-якої компанії... Однак, а чому ж був?! Він і сьогодні такий самий, хоча обіймає посаду проректора ДНУ ім. О. Гончара. Тож основним його робочим місцем частіше була не кафедра, а деканат, партком, ректорат тощо. Однак це ніколи не заважало йому мати великий вплив на життєдіяльність рідної кафедри. Саме йому завідувач кафедри Д. П. Пойда найчастіше довіряв проводити експертну оцінку дисертацій і зважав на його думку, а згодом зі спокійною душею передав свою кафедру. Щодо мене, то я особисто вдячний Валентину Васильовичу за те, що саме він, виступивши головним науковим експертом кафедри по моїй кандидатській дисертації, дав добро на прийняття її до захисту. Згодом, коли я вже завідував кафедрою українознавства в будівельній академії, всіляко підтримував мене у науковій роботі, в захисті докторської дисертації, а після її захисту запропонував увійти до спеціалізованої вченої ради ДНУ, яку він невдовзі очолив.

Не можу не згадати добрим словом Людмилу Антонівну Гаркушу. Пам'ятаю її як надзвичайно сумлінного працівника, мого хорошого товариша. Зовні вона здавалася дуже суворою й навіть нелюб'язною, проте за такою зовнішністю приховувалася дуже чиста й добра душа, а можливо, й біль і самотність жінки, що рано втратила коханого чоловіка.

Якщо згадувати про роки моєї роботи на кафедрі історії СРСР і УРСР, варто зазначити, що я вважаю цей час чи не найкращим періодом у своєму житті через те, що мав велике щастя працювати в дружньому й творчому колективі, що виховав Д.П. Пойда. Пригадуються, зокрема, наші поїздки до підшефного колгоспу, щорічні «треті семестри» на колгоспних ланах, де ми на чолі студентських загонів забезпечували населення області дешевими овочами й фруктами. Незабутніми залишилися в пам'яті довгі вечори після напруженої праці, серйозні розмови на наукові й політичні теми, веселі жарти в колі колег «за склянкою чаю»... Мабуть, в цей час ми мало чим відрізнялися від студентів, яких виховували. Що й казати, «как молоды мы были!...».

Певна річ, не можна не відзначити здорову моральну атмосферу на кафедрі, відсутність будь-яких інтриг у колективі, прискіпливе й доброзичливе обговорення відкритих лекцій на засіданнях кафедри, велику увагу всіх без винятку викладачів до виховання студентської молоді, щире бажання наставників допомогти молодим людям стати професіоналами, справжніми людьми, патріотами своєї Батьківщини. Безумовно, головна заслуга в цьому належала завідувачу кафедри професору Д. П. Пойді.

Школа, яку пощастило мені пройти на цій кафедрі, допомогла моєму становленню і як ученого, і як керівника кафедр – в Дніпропетровському інженерно-будівельному інституті (Придніпровській академії будівництва та архітектури), а з 2013 р. – у Дніпровському національному університеті залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. До речі, й тема моєї докторської дисертації, яку захистив у 2003 р., була, як в у мого вчителя, з аграрної тематики – «Соціальний розвиток українського села в 60 – 80-ті рр. ХХ ст.». Однак головним для мене, як керівника, науковця й вихователя, стало інше – більшу частину свого зрілого життя доводилося й доводиться звіряти

свої дії, поступки, слова з тим, як би на моєму місці зробив чи сказав мій колишній Учитель.

Бібліографічні посилання

1. Ковальський М.П., *Штрихи до портрету самобутнього історика Дмитра Павловича Пойди (1908-1992)* / М.П. Ковальський, В.В. Іваненко // *Бористен.* – 1994. - №1. – С. 23-26.
2. Пінчук Ю.А. *Пойда Дмитро Павлович* / Ю.Ф.Пінчук, О.В. Ясь // *Енциклопедія історії України: У 10 т./ редкол.:В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії НАН України.* – К.: Наук.думка, 2011. – Т.8: Па-Прик. – С.314.
3. *Пойда Дмитро Павлович* // *Електр. ресурс. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Пойда_Дмитро_Павлович*
4. Швидько Г.К. *Вшанування професора Д.П. Пойди з нагоди його 70-річчя* // *Український історичний журнал.* – 1979. - №1. – С. 126-127.

Відомості про автора

Кривчик Геннадій Георгійович, завідувач кафедри українознавства, доктор історичних наук, професор.

Адреса: Запорозьке шосе, 4, кв.103, Дніпро, 49107, Україна;

тел.: +38 097-214-93-89; ел. адреса: gena.crivchik@ukr.net; orcid.org/0000-0001-7504-457

Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна,

Krivchik Gennadij G. - doctor of historical sciences, Full Prof.

Adress: Zaporozhye Highway, 4, art.103, Dnipro, 49010, Ukraine;

tel. +38 097-214-93-89; e-mail: gena.crivchik@ukr.net; orcid.org/0000-0001-7504-4575

Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after academician V. Lazaryan, Str.

Lazaryana, 2, Dnipro, 49010, Ukraine.